

Polen

Achter de oppervlakkige rust van het gemakkelijke leunen tegen de wand op het voorbalcon van de trein, hangt de onderdrukte spanning, die de verzetsmannen overal vergezeld.

Frans van Oers staat in de propvolle trein naar Limburg en heeft het geluk een steuntje te vinden tegen de afscheiding van de coupe en het balcon.

Een jongeman van naar schatting tegen de dertig doet alsof hij de krant leest, maar kijkt intussen scherp naar alle richtingen. Als een van de reizigers een vuurtje aan hem vraagt, geeft hij geen antwoord en snapt er kennelijk geen zier van wat zijn medereiziger van hem wil hebben.

Een man, die juist tegenover hem staat, haalt vlug een doosje lucifers uit zijn zak en geeft dit aan de medereiziger.

De conducteur knipt de kaartjes. Als de jongeman zijn kaartje terug krijgt zegt hij "thank you". Meteen krijgt hij een hoogrode kleur en kijkt schuldbewust naar de tegenover hem staande man. De knipoogt geruststellend en doet verder alsof hij niet heeft gehoord. In Eindhoven stappen ze uit de trein. Eerst de man, op de voet gevolgd door de jongeman. Beiden verdwijnen ze met de stroom reizigers uit het oog, naar de uitgang.

Hoe kalm weet deze man, de spanning waaronder hij leeft, te camoufleren.

Vreemd eigenlijk, dat ieder zo z'n eigen manier heeft waarop hij zich onder deze omstandigheden voordoet.

Hoevelen worden juist niet luidruchtig als ze onder spanning leven. Maar deze man blijft rustig en doet alsof er niets aan de hand is, terwijl het toch duidelijk is dat hij met een Geallieerde piloot reist.

Gelukkig gaan er meer reizigers uit dan erbij komen en het gelukt Frans van Oers om bij deze wisseling een plaatsje te bemachtigen bij het geopende raampje.

Krakend en piepend komt de trein weer op gang. Eerst langzaam en stotend, maar steeds met meer snelheid, tot de wielercadans regelmatig en monotoon is geworden. Met volle snelheid klieft hij het afwisselend landschap. Sommige van de weidevelden zijn bedolven onder het goudgeel van de boterbloemen, anderen zijn bedekt met madeliefjes, dat van verre lijkt op een smetteloos wit laken. Hier en daar komt een laag boerderijtje te voorschijn tussen machtige bomen of steekt alleen het dak uit boven een keurig rechte haag.

Op het klapstoeltje op hetzelfde balcon, waar ook Frans van Oers een staanplaatsje heeft gevonden, zit een niet meer zo'n jonge dame, terwijl

ze haar verradersblad "Volk en Vaderland" nogal demonstratief dan weer eens open en dan weer eens dicht zit te vouwen, verveelt te geeuwen. Niemand van de in de buurt staande reizigers gunt haar een blik en ze gaan zo veel mogelijk met hun rug naar haar toe staan om zo hun walging voor haar te tonen. Zonder iets te doen of iets te zeggen laten ze haar overduidelijk merken hoe het Nederlandse volk denkt over de groep verraders, die de zijde hebben gekozen van de niets ontziende vijand. Nu is zij een uitgestotene en door iedereen gehaat. De nietigheid komt hier wel sterk naar voren, nu zij het zonder de bescherming van hun barbaarse meesters moeten stellen. Van de hartstocht en de zelfverzekerdheid, waarmee zij anders de nationaal socialistische ideeën verkondigen, blijft niet veel over bij deze creaturen, als ze allen tussen Nederlanders zijn. Straks als ze weer bij haar soortgenoten is, zich veilig waant en voldoende beschermd weet door de Nazi bajonetten, dan komt haar moed weer terug en groeit zij misschien weer uit tot een nietsontziende furie, die er niet voor terugschrikt om mee te werken vele jongens de dood in te jagen en rouw en verdriet in de Nederlandse gezinnen te brengen. Plotseling overstemt het vertrouwde eentonige gezoem van vliegtuigmotoren het lawaaierig geluid van de voortsnellende trein. "Daar gaan ze weer", zegt een van de reizigers, terwijl hij in de richting van de Mussert aanhangster kijkt. Maar zij doet alsof zij niets hoort. Heel hoog in de lucht trekt formatie na formatie vliegende forten in grote getalen naar hun doelen in Duitsland. Hitlers Oorlogsindustrie zal het weer zwaar te verduren krijgen vandaag. Vele duizende tonnen allesvernietigende springstof zullen weer terecht komen op die plaatsen, waarvan Goering in zijn betere tijd ooit eens gezegd heeft, dat er geen enkel vijandelijk vliegtuig zal kunnen komen.

Bijna op de seconde af staat Frans van Oers in Kerkrade voor de ingang van het ziekenhuis. Aan de linkerkant het grote gebouw en aan de rechterkant een kleiner bijgebouwtje. Als hij de plaats oploopt, komt de Poolse Pater, waarmee hij een afspraak heeft, al naar buiten. Ofschoon zij elkaar pas voor de tweede keer ontmoeten, valt het Frans van Oers op, dat hij er erg droevig en mismoedig uitziet. Nadat zij elkaar begroet hebben, gaat de pater voor naar een van de kamers in het kleine bijgebouwtje. Het ziet er voor deze tijd wel erg feestelijk uit. Midden op tafel staat een taart, volgens de priester naar Pools recept gemaakt, een fles wijn en de nodige cigarettens completeren het geheel.

Als ze ieder aan een kant van de tafel hebben plaats genomen, vraagt de pater of Frans van Oers er bezwaar tegen heeft, als hij voor zichzelf deze bespreking met een gebed opent. Het doet hem werkelijk genoeg als hij van Frans van Oers te horen krijgt, dat het bij een groot deel van de illegale werkers de goede gewoonte is, dat het gebed het werk vooraf gaat en dat hij zich daar altijd graag bij aansluit.

Met een voorbeeldige overgave vraagt de pater aan God om deze bespreking, die geboren is uit de nood van het Poolse en Nederlandse volk, te willen zegenen en alle ondergrondse strijders kracht te schenken, opdat zij zich geheel en onbaatzuchtig zullen kunnen inzetten voor de gezamenlijke bevrijdingsstrijd.

Dan wordt de koek gesneden; de glazen gevuld en een dronk uitgebracht op de vriendschap tussen Polen en Nederland, die door het noodlot zo dicht tot elkander zijn gebracht. Dan neemt de pater het woord. Met mooi gevormde en doordachte zinnen, waarbij het buitenlandse accent sympathiek aandoet, begint hij zijn bezorgdheid uit te spreken over de onmenselijke wreedheden, waaraan het Poolse volk, lichamelijk, zowel als geestelijk, is blootgesteld. "Mijn land is goed, zelfs zeer goed gelovig," gaat hij verder.

Maar hoe kan een land, dat onder de Nazi-despoten, moet leven, die niet alleen mensen doden, maar evengoed ideeën, een Cristelijk leven leiden. Het voedsel om te kunnen leven is de leugen. Liefde heeft plaats moeten maken voor haat. Zelfs de eigen gedachten moeten worden verloochend om het leven te kunnen behouden.

Het Nationaal Socialisme is een heidendom, dat gedirigeerd wordt door Goddeloze fanatiekelingen, kennelijk bedoeld om ieder Godsdienstig leven te smoren en zo het klimaat te scheppen voor hun kwaadaardig stelsel. Met een cynisme, dat de duivel niet zou kunnen verbeteren wordt aan de Polen de Nazi-kanker opgedrongen. Het is toch wel duidelijk dat het Nationaal Socialisme steunt op zuiver materialistische leerstellingen en er voor het Christendom geen plaats meer is. Wie dit als Christenmens niet inziet of wil herkennen is hard op weg om de meest elementaire begrippen van de Christelijke leer te verwerpen.

Polen is de speelbal van een zo totalitair volk, zoals de wereld nimmer heeft gekend. Toen Polen door de Duitsers werd aangevallen, vocht het met leeuwenmoed. Maar wat doe je met moed tegen zo'n vijand, zonder dat dit gesteund wordt door de wapenen?

Het was een debacle van de eerste dag tot de laatste. De mobilisatie was nog niet eens voltooid. De opgeroepen reservisten vulden de treinen om naar plaatsen te reizen waar zij zich moesten melden. De reeds geformeerde divisies zaten in de treinen naar hun bestemmingsgebied. Drommen weerloze vluchtelingen probeerden eveneens een plaatsje in de trein te bemachtigen. Andere wanhopige probeerden te voet of op boerenwagens, met hun schaarse en in der haast gepakte bezittingen, het onheil voor te blijven. Door de niet aflatende bombardementen op bruggen, spoorwegen en steden en het onder vuur nemen van wegen, geblokkeerd door de volkomen in paniek en verwarring gebrachte mensenmassa, raakten zowel de spoorwegen als de wegen totaal versperd. Vele steden boden een afschuwelijk schouwspel van

puinhopen. Angst en hoop raakte in elkaar verstrengeld. Maar al gauw verdween de hoop en moest erkend worden, dat de Duitsers in hun boze opzet, de Polen te vellen, waren geslaagd. Wat moet er van mijn land worden. Het leven is er een hel. Het land wordt leeggeroofd en de bevolking op beestachtige wijze mishandeld en uitgemoord. Kerken worden gesloten, universiteiten worden gesloten, het gehele economische leven wordt ontwricht en het culturele leven omgebogen. De mensen worden dikwijls in het openbaar terecht gesteld, zelfs door middel van de strop. De intelligentia wordt verlaagd en geliquideerd. En dan durven de Duitsers zich nog op te werpen als beschermers van de Christelijke beschaving, dat ze een heilige oorlog voeren, een kruistocht tegen het communisme. Ieder weldenkend mens moet toch vol afschuw vervuld zijn over de huichelachtige toot waarmee ze de ontdekking bekend maakten van de massagraven nabij Katyn. De laaghartige moord op meer dan tienduizend officieren werd zonder de minste piëteit, gebruikt voor hun misdadige propaganda. Vele Poolse soldaten zijn uitgeweken en voor zover mogelijk doen ze dat nog en proberen na niet te beschrijven ontberingen, de niet bezette Geallieerde landen te bereiken. Ver verwijderd van hun dierbaren worden ze verzameld en opnieuw ingezet om het monster neer te slaan en hun bijdrage te leveren voor een betere wereld.

En toch ondanks al deze tegenslagen en terreur, zal het Poolse volk niet instorten, maar zal weer herrijzen mooier en schoner dan ooit. Dan brengt de Pater zijn handen voor zijn gezicht en blijft enkele ogenblikken zo zitten.

Het is stil, doodstil in de kamer. Buiten speelt een zomers windje met de wetten van zwaartekracht. Een stuk krant wordt afwisselend omhoog geblazen om even later weer te zakken. Frans van Oers durft de stilte niet te verbreken, misschien is de Pater bij zijn eigen familie met zijn gedachten en denkt hij aan de bloedige werkelijkheid, waaraan het Poolse volk is blootgesteld. Het spel, dat het zoele windje speelt met het stuk krant, werd en wordt door de Nazi's nog steeds gespeeld met het Poolse volk.

Als van een last bevrijd, laat de pater zijn handen zakken en gaat wat recht zitten. "Ik heb misschien een beetje te veel gepraat over Polen en het doen voorkomen alsof dit het enige grote probleem is," zegt hij. "Maar dat is zeker niet mijn bedoeling. Nederland heeft eveneens zwaar, misschien nog zwaarder te lijden van de barbaren. Maar hier zijn wij zelf en hoeren en zien wij wat er gebeurt, maar Polen is zo ver en alles wat we weten is van geruchten en juist die onzekerheid maakt het voor mij zo moeilijk. Maar kom, we zullen de glazen nog eens vullen en dan overgaan op het onderwerp, waarvoor we hier zijn. Vooraf moet ik zeggen, dat het een gevaarlijke en omvangrijke onderneming is,

waarvoor veel durf nodig zal zijn. Het wel of niet deelnemen aan dit werk van jullie organisatie wil ik graag geheel aan U zelf overlaten. De Poolse regering in ballingschap heeft het plan opgevat ook in de bezette gebieden de Poolse onderdanen de gelegenheid te geven zich actief in te zetten voor de gemeenschappelijke bevrijding. Voor dit doel is in België een Poolse officier aangekomen, die tot taak heeft, alle Polen die in Nederland en België wonen, te organiseren in een Pools ondergronds leger. Het is de bedoeling dat, wanneer de tijd is aangebroken, men met een eigen onderdeel wil deelnemen aan de gezamenlijke bevrijdingsstrijd. Vanzelfsprekend ligt het niet in de bedoeling, dat deze groep, buiten alle bestaande organisaties om gaat werken, want dan zou er meer nadeel dan voordeel uit voortkomen. Het gaat hier om onze gezamenlijke vijand en voor deze strijd willen ook de in Nederland verblijvende Polen hun aandeel bijdragen. Het moet meer gezien worden als een Pools onderdeel, dat ten nauwste wil samenwerken met de bestaande Nederlandse groepen. De wijze waarop dit allemaal georganiseerd en gecoördineerd moet worden, zal later in gezamenlijk overleg worden vastgesteld. Nu is het mijn taak, om contact te zoeken, met een bestaande illegale organisatie, die dit werk wil steunen en daarbij behulpzaam wil zijn. In het kort komt het dus hierop neer, dat het de bedoeling is, ter ondersteuning en in nauwe samenwerking met de bestaande organisaties, een Poolse ondergronds leger te formeren. De taakverdeling zal later en in overleg met de Poolse officier worden geregeld." "Ik verwacht niet", gaat hij verder, "nu ineens een definitief antwoord te zullen ontvangen, maar toch zou ik graag op korte termijn in verband met verdere stappen, die ondernomen moeten worden, Uw standpunt willen vernemen."

Frans van Oers zegt toe in principe accoord te gaan met de gedachte, de Oosterhoutse verzetsorganisatie in te schakelen, maar dat hij nog even bedenktijd wil hebben om na te gaan in welke vorm dit kan gebeuren. Dit werk kan niet afgedaan worden met zo af en toe eens adviezen te geven of financiële bijdragen te leveren. Hier moet een volledige organisatie worden opgebouwd met alle moeilijkheden die hieraan verbonden zijn. Dit kost onnoemelijk veel tijd en het zal dan zeker nodig zijn, dat een of meerderen van de Oosterhoutse medewerkers zich volledig hiervoor inzetten.

Hoe het ook zij, U kunt op volledige medewerking rekenen, alleen zal nog moeten worden nagegaan op welke wijze dit kan gebeuren. Dit is trouwens meer een interne kwestie, die wel opgelost kan worden.

"Durven jullie het werkelijk aan en beseffen jullie voldoende wat er te wachten staat, wanneer er iets van uitlekt", vraagt de Pater.

Dat hij in hetzelfde schuitje zit en zich aan dezelfde gevaren blootstelt, deert hem blijkbaar niet. Zijn bezorgdheid gaat meer uit naar de

Oosterhoutse jongens, waarvan hij nu zo veel verwacht. Frans van Oers heeft de indruk, dat de Pater gewetensbezwaren heeft, omdat hij op het punt staat veel en gevaarlijk werk aan anderen over te doen. Als hij dit aan de Pater vraagt, krijgt hij ten antwoord, dat het niet alleen de hoeveelheid werk is, maar in grotere mate het soort werk, dat hij moet afschuiven en waarover hij zich zorgen maakt. Hij is ook niet helemaal bekend met de Oosterhoutse organisatie en weet dan ook niet, dat het geen verschil maakt, wat voor werk er bij komt. Het is immers allemaal tegen de Duitsers gericht, dat het nu geld inzamelen verspreiden van illegale blaadjes, het helpen van onderduikers, Joden, piloten of Polen is, als zij gegrepen worden maakt het weinig uit. Het leven van een ondergrondse werker is geheel op dit werk ingesteld. Elke minuut van de dag loopt hij gevaar in één of andere val te lopen. Er is trouwens niemand in de bezette landen, die met zekerheid kan zeggen als hij 's-morgens opstaat, dat hij 's-middags nog vrij zal zijn. Neem alleen al de gijzelaars. Zeker, een ondergronds werker heeft een groter kans om gegrepen te worden. Maar daar staat tegenover, dat hij ook veel voorzichtiger is. Hij weet dat de Duitsers jacht op hem maken en houdt daar terdege rekening mee. Altijd is hij op zijn quivive en hierdoor is het zijn tweede natuur geworden, gevaren vroegtijdig te onderkennen. Dat er toch velen tegen de lamp lopen is begrijpelijk. Het aantal dat dagelijks aan het werk is, is zo groot, dat de Duitsers al oerstom zouden moeten zijn, als ze er geen van te pakken zouden kunnen krijgen. "En wat zeggen Uw ouders ervan, als je je iedere dag weer opnieuw in het gevaar begeeft", vraagt dan de Pater weer. Frans van Oers antwoordt hierop: "Toen mijn ouders er achter kwamen wat er gaande was, waren ze, al lieten ze het niet merken, bang. Ze hebben toen gewaarschuwd om toch vooral voorzichtig te zijn, maar geleidelijk aan zijn ze, zonder dat ze het zelf zochten, eveneens gaan meewerken.

Niet dat ze zich geheel in dienst zijn gaan stellen van de illegaliteit, maar alle mogelijk kleine karweitjes knappen ze op en voor een illegale werker staat de deur altijd open. Menigeen heeft in de afgelopen jaren de nacht bij mij thuis doorgebracht. Wij leven op het ogenblik in en voor dit werk. Alles wat we horen, alles wat we zien, alles wat we doen, heeft te maken met de illegaliteit. Soms gaat het je de keel uithangen en verlang je naar een normaal leven. Maar wat moet je, zo lang de Duitsers nog hier zijn? En wie verlangt er niet naar een normaal leven? De verzetsmannen hebben nog het voordeel dat ze doorlopend actief kunnen zijn, maar stel daar de grote groep eens tegenover, die doelloos het einde van de oorlog af moeten gaan zitten wachten en evengoed het risico lopen om opgepakt te worden. Nee, geef mij het verzetswerk maar. Ik geloof trouwens, dat iedereen die eenmaal met dit soort werk begonnen is er niet nog mee zou kunnen op willen ophouden. Je kunt er ook weer zo

geheel in opgaan en alle narigheid vergeten vooral als onoplosbaar lijkende gevallen tot een goed einde worden gebracht. Want het bijzonder van dit werk is, dat alles mogelijk is met de medewerking van het gehele volk, met uitzondering van een kleine groep verdwaasden, is geweldig. Iedereen draagt de illegaliteit een warm hart toe en dat geeft altijd weer prikkels om met verdubbelde kracht verder te gaan. Wat U dan ook voorstelt is in zo verre nieuw voor ons, dat wij nu ook onder de Polen moeten gaan werken en ons werkterrein weer iets verruimd gaat worden.”

“Als U er zo over denkt”, zegt de Pater, “is er voor mij geen enkele reden om nog zorgen te maken, dat jullie door mijn toedoen in gevaar zouden komen te verkeren. Ik zou dan ook willen voorstellen, dat we enkele noodzakelijke werkjes meteen maar bepraten. Onze eerste zorg is nu, dat de officier zich zonder al te groot risico in Nederland kan bewegen. We zullen hem hiervoor de nodige papieren moeten verschaffen. Bovendien zal er voor onderdak gezorgd moeten worden. Het lastige is, dat hij wel geen woord Nederlands zal kunnen spreken, maar naast zijn Pools alleen Engels.”

Breedvoerig bekijken ze deze omstandigheden en de maatregelen die genomen kunnen worden om deze nadelen zo weinig mogelijk te laten opvallen. Nu alle voor- en nadelen voldoende te hebben overwogen, besluiten ze om voorlopig een mijnwerker van hem te maken. Dit is een veilig beroep en het minst opvallende, temeer omdat de meeste Polen dit beroep uitoefenen. Daarbij heeft het nog dit voordeel, dat zijn spraak in de mijnstreek minder opvalt dan elders in Nederland, en dat zijn werkterrein hoofdzakelijk beperkt zal blijven tot Limburg. Om echter heel zeker te zijn, dat hun zienswijze inderdaad juist is, zal Frans van Oers dit punt nog opnemen met andere personen uit de illegaliteit. Misschien kunnen die helpen aan nog betere en nog veiligere papieren. Is dit niet het geval, dan zal door de Oosterhoutse organisatie worden gezocht naar een manier om in contact te komen met personen van de mijnen, die in staat zijn dit zaakje op hun bedrijf goed te regelen. Een goed P.B. is geen probleem en onderdak zal ook wel gevonden kunnen worden. Als alles voldoende is besproken, babbelen ze nog even gezellig na en nemen dan hartelijk afscheid. In de overvolle trein, die Frans van Oers weer naar huis brengt, staat hij te peinzen over de grillige gang van het leven. Vroeger las hij graag speurdersboeken en andere spannende verhalen. De hoofdfiguren waren de helden van zijn dromen en staken meters boven de andere mensen uit...

Maar hij zit nu zelf dagelijks midden in het gevaar en alles is toch zo heel gewoon. Niets geheimzinnigs, maar alles is nuchtere werkelijkheid.

Reeds enkele dagen later bespreekt Frans van Oers met de heer Kaas van Utrechtse illegaliteit de plannen van de Poolse regering. Deze is het

geheel eens met de zienswijze betreffende de personaliteit van de Poolse officier, zoals beide mannen gemeend hadden te moeten geven. Alleen stelt hij voor, ter verhoging van zijn veiligheid, zijn papieren nog aan te vullen met een bewijs van de Duitse contraspionagedienst in Nederland. Om de Oosterhoutse illegaliteit werk te besparen, wil hij graag de nodige papieren verzorgen. Door zijn contacten met personen van de mijnen is het voor hem gemakkelijk de begeerde papiertjes los te krijgen, evenzo een P.B. uit dezelfde plaats of anders zeker uit een in de onmiddellijke nabijheid, waar de officier zogenaamd zal komen te werken.

Frans van Oers krijgt alles blanco toegestuurd, zodat hij alleen de gegevens maar in hoeft te vullen en een vingerafdruk te laten zetten. Dezelfde gegevens kunnen dan later op de daarvoor bestemde plaatsen worden geregistreerd, zodat alles officieel staat ingeschreven.

Verder wordt overeen gekomen, dat de heer Kaas aanwezig zal zijn bij de eerste bespreking met de officier. Mogelijk zijn er belangrijke inlichtingen uit te wisselen en de te volgen richtlijnen kunnen dan meteen aangepast worden aan het grote geheel.

Hoewel de Oosterhoutse jongens zich steeds opnieuw weer verbazen, dat er ook in hun gelederen geen klappen vallen, komt er toch vrij onverwachts en op een moment, dat er niemand aan denkt, een einde aan het werk van Frans van Oers in Oosterhout.

Elke dag, elk uur, ja elke seconde zijn allen op het ergste voorbereid. Het steeds voortschrijdende gevaar zal op het geschikte moment ook evengoed zijn grijpklauwen uitsteken naar iemand van de Oosterhoutse strijders. Steeds voelen ze de dreiging van het onzichtbare monster en proberen zij het te ontlopen. Door een ongelukkige samenloop van omstandigheden wordt Frans van Oers gegrepen: doch weet op het laatste nippertje nog te ontsnappen. De opgezette val sloeg dicht, maar net niet ver genoeg. Een klein gaatje was open blijven staan en voordat de Duitsers dit hadden ontdekt, was hij reeds bezig aan een wilde vlucht. Een langer verblijf in Oosterhout is echter hierdoor voor hem niet meer mogelijk, want zijn juiste adres is de Duitsers bekend. Door deze tegenslag moeten de mannen nog voorzichtiger zijn dan tot nu toe...

Deze verwikkeling heeft in Oosterhout nog al wat opschudding veroorzaakt en dat is iets, wat zij nu juist helemaal niet kunnen gebruiken. Kalm moet eerst de reactie van de Duitsers hier op worden afgewacht.

Het werk moet doorgaan, zeer zeker, maar toch is het beter de Poolse zaak onder deze omstandigheden niet te koppelen aan een groep, waarop misschien jacht wordt gemaakt. Zij mogen het risico niet lopen de Polen door hen in gevaar te brengen. Hoe spijtig ze het ook vinden, zij

moeten dit werk in het belang van de Polen zelf overdragen aan andere personen.

Met de Oosterhoutse groep is het lang goed gegaan. Wel is het meerdere malen gebeurd dat personen, waarmee ze de dag te voren nog hadden vergaderd of gesproken, daags daarna werden gegrepen. Ja, ze zijn vaak als door een wonder bewaard gebleven, want op het kritieke moment waren ze er juist niet bij.

Door deze tegenslag wordt het voor de Oosterhoutse illegaliteit weer eens duidelijk, dat ze zeer kwetsbaar zijn. Hoe moeilijk het soms ook is, vooral, op de lange duur, bij elke handeling, steeds opnieuw weer te bedenken, dat ook zij behoren tot het leger, waarop de Duitsers onvermoeid jacht blijven maken, er is geen ontkomen aan. Elke verslapping en waakzaamheid kan fatale gevolgen hebben. Nog meer dan voorheen zal de gedragslijn bepaald worden door voorzichtigheid. De illegale strijders hebben door hun voorzichtig beleid het vertrouwen gekregen van alle goedwillenden. Zowel degenen, die helpen dit werk mogelijk te maken, als zij die hulp ontvangen hebben hierdoor hun veiligheid grotendeels in handen gelegd van de illegaliteit. Het is dan ook te begrijpen, dat de verzetsstrijders het als een Heilige plicht beschouwen deze veiligheid met alle beschikbare middelen te verdedigen.